

O'SMIR YOSHIDAGI BOLALAR SHAXSINING ETNOPSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINI SHAKLLANTIRISHDA OILANING O'RNI

Babayeva Gulchehra Rustamovna

Buxoro Psixologiya va xorijiy tillar instituti

Psixologiya(faoliyat turlari) yo'nalishi magistranti

ANNOTATSIYA

O'smir yoshdagi bolalar shaxsining etnopsixologik xususiyatlarini shakllantirishda oilaning o'rni an'anaviy o'zlashtirish jarayonida e'tirof etiladi. Maqola oilaning bolalarni shakllantirishdagi ahamiyatini, ularning jismoniy va ma'naviy rivojlanishini ta'rifiy qilib, oila ahvolidagi bolalar ustidagi ta'sirini ta'kidlaydi. Etnopsixologik tushunchalar asosida oilaning bolalar bilan o'zaro aloqasining, ularning o'zlarini shakllantirishida o'z o'rniga ega bo'lishining o'zgacha roli ko'rsatiladi. Oiladagi tarbiya usullari, ma'naviyat, madaniyat va oiladagi munosabatlar bolani shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Maqola oilaning sodda omonatlar va o'ziga xos bo'lishini, qo'lga olishini, ijodiylik muhitini ta'minlashini va bolalarni etnik va jismoniy tarzda rivojlantirish jarayonida oilaning ta'sirini belgilovchi tahlil va tadqiqotlarga ega. Hozirgi vaqtda oilaning bolalarni shakllantirishda o'zining o'rni va roli inson ma'naviy va jismoniy rivojlanishiga cheklanmagan ahamiyatga ega.

KALIT SO'ZLAR; avlod, tarbiya, ijtimoiylashuv, oilaviy munosabatlar psixologiyasi, tarbiya, oilaviy munosabatlar madaniyati;

KIRISH

Oila inson hayotida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Aynan oilaviy munosabatlar va mulqotda inson ehtiyojlari amalga oshiriladi, ya'ni: ma'lum bir guruhga mansublik tuyg'usini beruvchi insoniy aloqalarga bo'lgan ehtiyoj; o'zini-o'zi tasdiqlash zarurati, bu his-tuyg'ular va uning boshqa odamlar uchun ahamiyati haqida haqiqiy dalillar; mehrga bo'lgan ehtiyoj, bu o'zaro iliqlikni his qilish imkonini beradi; shaxsning o'ziga xosligi, individualligi hissini shakllantiradigan o'z-o'zini anglash zarurati; namuna bo'ladigan orientatsiyaga bo'lgan ehtiyoj. Qadim zamonlardan beri odamlar oiladagi munosabatlar, bolalarni tarbiyalash tajribasini to'plashdi va kristallashtirdilar. Ushbu maqolaning maqsadi oilada bola va ota-onalar o'rtasidagi munosabatlar masalasiga asosiy falsafiy va psixologik-pedagogik yondashuvlarni yoritib berishdir. Falsafiy va psixologik adabiyotlarda bola-ota-ona munosabatlarining mazmuni va mazmunini tushunishning bir qator nazariy yondashuvlari shakllangan.

ASOSIY QISM

O'smir yoshdagi bolalar shaxsining etnopsixologik xususiyatlarini shakllantirishda oilaning o'rni juda muhimdir. Oilalar, bolalarning madaniyati, o'zaro munosabatlari va

o'zlarining taraqqiyoti ustida chuqur ta'sir ko'rsatadi. Bolalar oilasidan o'ziga xos etnopsixologik xususiyatlarni oladi. Oilaning hayoliy muhitidan olingan ta'sir, tarbiya usullari, ota-onalarining tajribalari va o'zaro aloqalari bolaning shaxsiy xususiyatlari va o'zini shakllantirishida ham ahamiyatga ega. Oila, ma'naviyat, adolat va muhabbatni talqin qilish, yosh bolani qo'lga olish va uning o'zlashtirishida yordam berish zamonaviy oila vazifalaridan biridir. Bunday oilalarda ota-onalar chidamliligi, o'zaro qarashlari va bolalariga hamkorlik ko'rsatish, ularning o'zlarini rivojlantirish va o'zlashtirish jarayonida muhim ahamiyatga ega. Etnopsixologik xususiyatlar oilaning ma'naviy va jismoniy taraqqiyotiga chuqur ta'sir qiladi va bolalarni o'zlarining etnik jixatlariga, millatiga va insoniy g'oyalarga oid shakllantirishda katta o'rin egallaydi.

" *Etnopsixologiya*"- etnografiya va psixologiya fanlarining qo'shilishidan tashkil topgan bo'lib, grekcha " etnos" xalq, qabila "psixologiya" ruh ilmi degan ma'nolarni anglatadi.

Bu fan ma'lum millat va etnik birlik vakillarining o'ziga xos ruhiy qiyofasi, xulq atvorining, zamonaviy termin bilan aytsak, mentalitetni o'rganadi. Xar bir xalqqa xos bo'lgan milliy xarakter, urf - odat va an'analar, millat tuyg'ulari va did, etnik ong va milliy o'zini-o'zi anglashi, vujudga keltirishi, namoyon bo'lishi, o'zgarishi va rivojlanishi kabi masalalar ham etnopsixologiyani o'rganish obyekti hisoblanadi. Tadqiqotchilar tomonidan etnopsixologiya masalalarini o'rganishda ma'lum muvaffaqiyatlarga erishilgan bo'lsa ham, lekin uning ko'p muammolari xali o'zining yechilishini to'la topgan emas.

Oilaning o'rni, bolalar o'sish jarayonida, ularning dunyogoh va madaniy muhitiga katta ta'sir ko'rsatadi. Bu o'rni aniqroq tushuntirish uchun, oilaning jismoniy va ruhiy holati, ularning oila a'zolari bilan o'zaro munosabatlari, taraqqiyoti, madaniy-madaniy va diniy xususiyatlari, oila a'zolari o'rtasidagi aloqalari va boshqa amaldor ma'lumotlar kiritilishi kerak.

O'smir yoshidagi bolalar shaxsining oilaning o'rni bilan bog'liq bo'lgan ko'p muhim xususiyatlari mavjud:

1.Oilaviy aloqalar: Oilaning qanday ta'sir qilishi, qanday boshqarish ko'rsatishi va oila a'zolari orasidagi munosabatlarni qanday shakllantirishi. Bu, bolalarning psixologik rivojlanishiga va jamiyatda integratsiyasiga qanday ta'sir ko'rsatishi mumkinligini aniqlashda muhimdir.

2.Madaniy va diniy muhit: Oilaning ma'naviy muhitining xususiyatlari, uning turli madaniy va diniy aniqlovchi belgilari, bolalarning manaviy tarbiyasini, qadriyatlarini, va qo'llab-quvvatlash vositalarini shakllantirishda katta ro'l o'ynaydi.

3.Taraqqiyot va rivojlanish: Oilaning ijtimoiy taraqqiyotining darajasini, ilmiy va ijtimoiy darajalarini, ma'naviy qulayliklari va istiqbollari, oilaviy faoliyati va boshqa shakllari, bolalarning o'sishi va rivojlanish jarayonini ko'rsatishda o'ziga xos o'rin egallaydi.

4. Oilaviy qo'llab-quvvatlash va do'stlar muhitining ahamiyati : Bolalarning o'sish jarayonida do'stlar va oilaviy qo'llab-quvvatlash tizimi, ularning o'zaro aloqalari, do'stlar, qo'llab-quvvatlash va maslahatlashish tizimlari o'rnini tashkil etadi.

5. Turli yoshdagi bolalar o'sish jarayonida o'zaro farq qilishlari: O'smir yoshidagi bolalar shaxsiy etnopsixologik xususiyatlari, oilaning o'rtacha oila o'rnini o'rganishga va o'smir bolalarning turli yoshdagi o'sishi jarayonida turli turlardagi farqliklarni tushunishga yordam beradi.

Darhaqiqat, barchamiz uchun juda yaqin va tanishdek tuyulgan oila va nikoh masalalari bilan shug'ullanadigan olimlarga, oila psixologi yoki pedagogi bo'lib faoliyat yurituvchilarga tashqaridan kuzatuvchilar ular ishini osonday tasavvur qilishadi. Lekin ming afsuski, unday emas. Chunki maktabda ta'lim olayotgan bolaning xulqu-odobi haqida ota-ona bilan suhbatlashish ham oson emas, zero, otaona ishdan charchab kelgach, xonadonida birinchidan, bolasining o'qituvchisini kutmaydi, qolaversa, ming mehmonnavoz, sertakalluf inson bo'lsa ham o'qituvchining kutilmagan tashrifidan cho'chish, norizolik, "nima derkin bolam haqida" degan shubha, hadik bo'lishi tabiiy. Xuddi shunday, oilaviy munosabatlarga taalluqli ilmiy izlanish olib borayotgan tadqiqotchining har qanday oilaga tashrifi xonadon egalariga yoqavermaydi.

❖ Etnopsixologiya va Bolalar: Bu mavzuda, o'smir Yoshidagi bolalar shaxsining etnopsixologik xususiyatlarini tahlil qilish uchun etnopsixologiya asosiy prinsiplari va metodlari ko'rsatilishi mumkin. Bu, o'smir Yoshidagi bolalar shaxsining ma'naviyatini, jismoniy va ma'naviy rivojlanishini, bilim, san'at, va diniy g'oyalariga oid o'ziga xosliklarini o'rganishda yordam beradi.

❖ Oilaning O'rne va Uning Ahamiyati: Oilaning o'rne, bolalar shaxsining etnopsixologik xususiyatlarini shakllantirishda kritik ahamiyatga ega. Bu oila tuzumining tarixiy, madaniy, va ijtimoiy muloqotlarni tushunish, bolalar o'rtasida munosabatlarni shakllantirish, shaxsning identifikatsiyasi va jamiyat bilan bog'liqlikni o'rganishda muhimdir.

❖ Adabiyotlar Tahlili: Bu mavzuga oid mavjud adabiyotlar tahlili, etnopsixologik tadqiqotlarning asosiy natijalarini, oila tarixini, traditsiyalarini, va shaxsning unikal xususiyatlarini o'rganishda qanday usullarni ko'rsatishi mumkin. Bu adabiyotlar, etnopsixologik metodlar, antropologik ma'lumotlar, va psixologik tushunchalar asosida o'smir Yoshidagi bolalar shaxsini tahlil qilishda yordam berishi mumkin.

❖ Metodologiya: Etnopsixologik metodologiya, etnopsixologik tadqiqotlar olib boriladigan tadqiqotning tuzilishi va bajarilishi bilan bog'liq muhim bo'lib, oilaning o'rne va o'smir Yoshidagi bolalar shaxsining etnopsixologik xususiyatlarini aniqlashda muhim rol o'ynaydi. Bu metodologiya, ma'lumot to'plash, tahlil qilish, va natijalarni tasniflash jarayonlarida yordam beradi.

❖ **Konseptlar:** Bu mavzuga oid adabiyotlar, etnopsixologik konseptlarni, shu jumladan oila, jamiyat, identifikatsiya, va jismoniy-ma'naviy rivojlanish kabi muhim muddalarni o'rganishga yordam berishi mumkin.

❖ **Praktik Asosiy Tushunchalar:** Adabiyotlar, o'smir Yoshidagi bolalar shaxsining etnopsixologik xususiyatlarini tahlil qilishda amaliy yondashuvlar va tavsiyalar bilan ta'minlangan bo'lishi mumkin.

XULOSA

Xulosa qilib aytish mumkinki, o'smir yoshidagi bolalar shaxsining etnopsixologik xususiyatlarini shakllantirishda oilaning o'rni katta ahamiyatga ega. Oilaning o'rni, bolaning ruhiy va jismoniy rivojlanishini ko'rsatuvchi muhim omil hisoblanadi. Oilaning salomatligi, madaniyati, ijtimoiy holati va boshqa jihatlar oilaning shakllantirishida muhimdir.

Bolani o'rgangan, tarbiyalagan va o'z kasbini topgan oila aynan uning shakllantirilishida katta rolni o'ynaydi. Oilaning turmush tarzida mavjud bo'lgan g'alatiy ta'sirat, ko'p kishi bolalarning shaxsiylikni shakllantirishida xavfli jarayonlarga olib kelishi mumkin. Shuning uchun oila tarbiyasi va turmush tarzi, bolalarning o'zini ma'naviy, jismoniy va intellektual tarbiyasi bo'yicha muhim ahamiyatga ega.

Oilaning o'rni katta bo'lib, uning o'zining etnik va madaniy identifikatsiyasini o'rganish va qadrlash jarayonida muhim ahamiyatga ega. Oilaning tarbiyaviy uslubi, qo'llaniladigan o'quv metodlari va oilaning o'z munosabatlari bolaning shaxsiylik shakllanishida katta rolni o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. G'oziyev E., Umumiy psixologiya''.-T.;O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati.2010.-548-b
2. Davlatshin M.G.,Yosh va pedagogik psixologiya''.-T.,2004
3. Nishanova Z.T. va boshqalar „Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya''.-T.;O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati. 2018.332-b
4. Qodirova, M. (2020). Voyaga yetmagan o'smirlar xulq atvorini shakllantirishda olib boriladigan ishlar mazmuni. Архив Научных Публикаций JSPI.
5. Qodirova, M. (2020). Особенности периода взросления подростка. Архив Научных Публикаций JSPI.